

# De milieubalans *van de natuur*

Gijs Kuneman

In september kwam de negende Natuurbalans uit. De hoofdboodschap: het gaat op veel fronten beter met de natuur, bijvoorbeeld in het rivieren-gebied. Maar de milieukwaliteit – en dat is de invalshoek van dit artikel – kwakelt voort. Helaas is het daarom nodig dat natuurbeheerders blijven schrapen, maaien en harken. En helaas blijft ook de Natuurbalans nodig, met de jaarlijks herhaalde boodschap: dames en heren beleidsmakers, u bent nog niet klaar.

Net als de voorgaande Natuurbalansen is ook de editie van 2005 een uiterst nuttig boekwerk. Het levert ammunitie om politiek, bestuur en media mee te bestoken. De grote lijn wordt ook dit jaar bevestigd: er zijn beslist lichtpunten. De oppervlakte natuur neemt toe, en met een aantal soorten, landschappen en ecosystemen gaat het goed. Ruim 40 % van de EHS bestaat nu uit grote eenheden. Soms komt het goede nieuws wat wrang over: 'De grote achteruitgang is gestopt' en 'De duinen zijn de afgelopen 5 jaar niet verder verzuurd'. Op gebied van milieukwaliteit, van vermisting, verzuring en verdroging, is er namelijk nog een lange, bochtige weg te gaan. Deze balans besteedt er weinig woorden aan, maar het Milieu- en Natuurplanbureau is wel duidelijk: 'Duurzame instandhouding van soorten is onder huidige milieudruk moeilijk'. Overigens werd dit eerder dit jaar al bevestigd door het grijze zusje van de Natuurbalans, de Milieubalans: de milieudruk neemt af, maar doelen worden niet gehaald. Ofwel, het glas van de kwaliteit is voor een kwart vol - of voor driekwart leeg. 'Is dat nou erg? Moet dat nou, zo somber?', hoor ik in gedachten een kamerlid vragen. 'Het gaat misschien wat langzamer, maar het gaat toch de goede kant op?' Het probleem is dat als de milieuomstandigheden te lang te slecht zijn, soorten definitief kunnen verdwijnen. Het zaad van de hemelsblauwe Klokjesgentiaan blijft maar een aantal jaren in de



bodem vruchtbaar, wachtend op voldoende schoon water. En eenmaal verdwenen, zal het Gentiaanblauwtje, dat afhankelijk is van de Klokjesgentiaan, niet meer terug kunnen komen in het gebied. Kleine specialistische vlinders als deze verplaatsen zich over zeer kleine afstanden. Ze kunnen door versnippering zelden gebieden herkoloniseren van elders. Uitgesteld herstel van bodem en water leidt dan niet meer tot herstel van de natuur.

## Verwachtingen: niet erg hoopvol

Wat zijn de verwachtingen op het gebied van milieu? Voor de waterkwaliteit is op langere termijn veel verbetering te verwachten, dankzij de Europese Unie. Onder druk van de Kaderrichtlijn Water zijn zalen vol ambtenaren momenteel zogenoemde deelstroomgebiedsplannen aan het smeden; die zullen uiteindelijk tot veel schoner water leiden. De grote vraag is wanneer: al in 2015, of toch, met alle toegestane uitstel, in 2027? Eén van de grootste uitdagingen daarbij is fosfaat. Er zit voor vele jaren eutrofiëring aan fosfaat in de (water)bodem opgeslagen. Tweederde van de landbouwgrond heeft hoge tot zeer hoge fosfaatgehalten. Dat pleit voor een netto afvoer van fosfaat rond kwetsbare natuur. Echter, het nieuwe mestbeleid

biedt de komende 10 jaar (!) ruimte voor netto toevoer, ook op fosfaatverzadigde gronden. Zo wordt de komende jaren de fosfaatbuffer in de bodem verder opgebouwd. En blijft fosfaat – en het troebele water dat een gevolg daarvan is – nog vele jaren, wellicht decennialang, een probleem. Zeldzame soorten krijgen zo weinig kans, en daarmee ook zichtjagers als Zwarte stern en Snoek.

Ook op het gebied van verdroging is er nog geen goed nieuws te melden. De Natuurbalans noemt het zeer waarschijnlijk dat het beleidsdoel van 40 % minder verdroogde gebieden in 2010 niet gehaald zal worden. De provincies rekenen al op uitstel tot 2015. De Natuurbalans vreest bovendien inflatie van dat doel. Overheden werken dan toe naar slechts 'gedeeltelijk herstel'. Lichtpuntje is dat provincies, waterschappen en rijk het probleem nu onderkennen en samen een 'Task-Force verdroging' hebben ingesteld, die het probleem voortvarend moet gaan aanpakken. Nog meer mineur past het verhaal over verzuring en stikstofdepositie. Het is wel uniek: voor het eerst in decennia wordt staand milieubeleid afgezwakt. Het kabinet werkt momenteel aan een versoepeling van de Wet Ammoniak en Veehouderij – niet omdat de natuur veilig is gesteld, maar om de intensieve veehouderij te ontzien. Met de nieuwe wet is straks een kwart minder areaal kwetsbare natuur beschermd tegen verzuring en vermisting door ammoniak, vergeleken met nu. En dan komt bovenop de ammoniakdepositie nog de neerslag van stikstofoxiden en zwafoxiden uit verkeer en stroomproductie. De totale neerslag in ons land neemt voorlopig ook niet af, en stijgt lokaal juist in die natuurgebieden die kwetsbaar zijn, want daar zijn de meeste varkens- en pluimveebedrijven.

Ondertussen toont onderzoek door Alterra en TNO, in opdracht van Natuur en Milieu en de provinciale Milieufederaties, aan dat voor vrijwel alle Habitatrichtlijngebieden de kritische depositiewaarde voor stikstof en zuur flink wordt overschreden – ook nog in 2010 als het oude (strengere!) beleid effect heeft gehad. Voor de gehele natuur in Nederland is de verwachting dat in 2010 slechts 10 tot 30% is beschermd tegen te veel stikstof en zuur.

Dit alles betekent dat soorten die een voedselrijke of zuurder omgeving prefereren of verdragen het goed blijven doen, en die van tegengestelde milieus niet. Ruim baan dus voor moerassen met Lisdodde

en Waterlelie, voor oibossen met – wie weet – broedende Visarenden. En minder plek voor Nachtzwaluw, Parnassia en Kamsalamander. Maar ook minder bloeien de heide en veel minder variatie aan dagvlinders en paddestoelen. Mooi van die moerasnatuur, maar het is netto een flinke stap achteruit in natuurlijke rijkdom.

### Maatregelen

Het is dan ook tijd voor een stevige aanpak van de vervuiling. Liefst bij de bron, buiten de natuurgebieden. Bijvoorbeeld door het terugdringen van de uitstoot van schadelijke stoffen uit auto's en stallen, door het voorkómen van riooloverstorten, minder aanvoer van mest op het land, door het verhogen van het waterpeil in het omringende landbouwgebied. Aanvullend daarop kun je dan in het gebied effectgerichte maatregelen treffen: plaggen, maaien e.d.

En dat is meteen het goede nieuws na de voorgaande somberheid. Eutrofiëring door stikstofdepositie is met beheersmaatregelen goed tegen te gaan. Jaarlijks maaien en het maaisel afvoeren en eens per drie of

vijf jaar de bovenlaag afplaggen en afvoeren, compenseert de stikstofaanvoer. Zolang het dweilen even snel gaat als de kraan loopt, is er geen probleem. En gebiedsvreemd eutroof water kan met hydrologische ingrepen of zelfs waterzuivering (zoals bij het Naardermeer) best op afstand worden gehouden. Verdroging is moeilijker alleen aan te pakken door de beheerder, want daar heb je medewerking van de burens – vaak boeren – voor nodig. Maar die komt er hopelijk, dankzij de 'Task-Force verdroging'.

Kortom: met effectgerichte maatregelen kunnen we het zaakje provisorisch draaiende houden. Maar, let wel, het blijft symptoombestrijding. Bovendien staan de effectgerichte maatregelen, het Overlevingsplan Bos en Natuur, al jaren onder druk. Steeds weer dreigt het schamele budget hiervoor op de Rijksbegroting beknot te worden. Dat zou rampzalig zijn voor de ecosystemen die op de rand balanceren. Die alleen met het schrapen en harken in de benen gehouden kunnen worden, totdat de beloofde verlichting komt van stevig brongericht beleid.

### Tempo te laag

Terug naar de Natuurbalans 2005. De boodschap is duidelijk en eerlijk: de trend is goed, het tempo niet. Die boodschap klinkt in jaarlijks licht variërende vorm al jaren. De media besteden er dan ook niet enorm veel aandacht aan. En ook de reactie van het kabinet op de balans bevat meestal geen nieuws. Het belang van de Balans is dan ook 'frapper toujours'. Daarbij valt op dat de Natuurbalans de laatste jaren zelf ook explicieter is geworden. In het begin deed het vaak niet meer dan constateren. De laatste jaren sluipt er meer directe kritiek op het beleid in – een welkome aanvulling op de oude rol. Dat stimuleert de overheid om beter beleid te maken, en ondersteunt maatschappelijke organisaties bij het formuleren van degelijke en ambitieuze voorstellen. Want die zijn hard nodig.

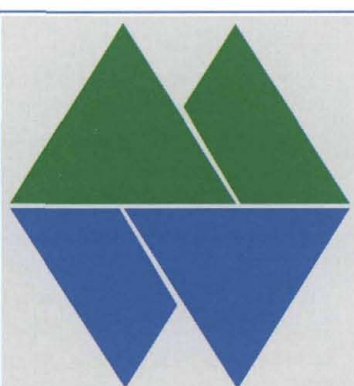
Ir. G.U. Kuneman

Teammanager natuur en landbouw

Stichting Natuur en Milieu

Donkerstraat 17, 3511 KB Utrecht

e-mail: g.kuneman@natuurenmilieu.nl



maatwerk met visie

gecertificeerd ISO 9001  
lid ONRI  
lid Netwerk Groene Bureaus

## Bureau Waardenburg bv

### Adviseurs voor ecologie & milieu

#### Inventarisatie en onderzoek

macrofauna, visfauna  
herpetofauna, vlinders, vogeleologie  
ecotoxicologie  
vegetatiekartering  
aquatische ecologie  
ecosysteemanalyse  
geografische informatiesystemen  
vogels en windenergie  
vliegveiligheid en vogels  
Habitatrichtlijn, Vogelrichtlijn  
Flora- en faunawet

#### Visie- en planvorming

natuurontwikkeling  
landschapvisies  
landschapontwikkelingsplannen  
ecologische infrastructuur  
integraal waterbeheer  
milieu-effectenrapportage

Postbus 365, 4100 AJ Culemborg  
Varkensmarkt 9, 4101 CK Culemborg  
Telefoon 0345 - 512710

#### Inrichtings- en beheerplannen

natuurvriendelijke oevers  
helofytenfilters  
visstandbeheerplannen  
stedelijk groen  
faunavoorzieningen  
inrichtingsplannen  
beheerplannen  
besteksvoorbereiding  
projectbegeleiding

#### Monitoring en evaluatie

natuurvriendelijke oevers  
flora en vegetatie, fauna

#### Onder water...

inventarisatie en onderzoek flora en fauna  
zoute en zoete wateren  
harde en zachte substraten  
onderwaterfoto, -video, -film

Fax 0345 - 519849  
E-mail info@buwa.nl  
Website www.buwa.nl